Samling af Afgørelser

RETTENS DOM (Tredje Udvidede Afdeling)

1. februar 2017 *

»Ansvar uden for kontraktforhold — stævningens klarhed — formaliteten — artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder — rimelig sagsbehandlingstid — økonomisk skade — renter på ubetalt bøde — bankgarantiomkostninger — ikke-økonomisk skade — årsagssammenhæng«

I sag T-479/14,

**Kendrion NV**, Zeist (Nederlandene), først ved advokaterne P. Glazener og T. Ottervanger, derefter ved advokat T. Ottervanger,

sagsøger,

mod

**Den Europæiske Union**, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, først ved A. Placco, derefter ved J. Inghelram og E. Beysen, som befuldmægtigede,

sagsøgt,

støttet af:

**Europa-Kommissionen** ved T. Christoforou, S. Noë og P. van Nuffel, som befuldmægtigede,

intervenient,

angående et søgsmål anlagt i henhold til artikel 268 TEUF med påstand om erstatning for det tab, som sagsøgeren angiveligt skulle have lidt som følge af sagsbehandlingstiden ved Retten i den sag, som gav anledning til dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667),

har

RETTEN (Tredje Udvidede Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, S. Papasavvas, og dommerne I. Labucka, E. Bieliūnas (refererende dommer), V. Kreuschitz og I.S. Forrester,

justitssekretær: fuldmægtig G. Predonzani,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 20. juli 2016,

afsagt følgende

* Processprog: nederlandsk.

# Dom

## I. Tvistens baggrund

1 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 22. februar 2006 anlagde sagsøgeren, Kendion NV, sag til prøvelse af Kommissionens beslutning K(2005) 4634 af 30. november 2005 om en procedure efter artikel [101 TEUF] (sag COMP/F/38 354 – Industrisække) (herefter »beslutning K(2005) 4634«). I stævningen nedlagde sagsøgeren i det væsentlige påstand principalt om hel eller delvis annullation af denne beslutning, subsidiært om annullation eller nedsættelse af den bøde, som sagsøgeren var blevet pålagt ved nævnte beslutning.

2 Ved dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667), frifandt Retten Kommissionen.

3 Ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 26. januar 2012 appellerede sagsøgeren dommen af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667).

4 Ved dom af 26. november 2013, Kendrion mod Kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), forkastede Domstolen appellen.

## II. Retsforhandlinger og parternes påstande

5 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 26. juni 2014 har sagsøgeren anlagt nærværende sag mod Den Europæiske Union repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol.

6 Ved særskilt processkrift indleveret til Rettens Justitskontor den 8. september 2014 har Den Europæiske Unions Domstol fremsat en formalitetsindsigelse i henhold til artikel 114, stk. 1, i Rettens procesreglement af 2. maj 1991.

7 Ved kendelse af 6. januar 2015, Kendrion mod Den Europæiske Union (T-479/14, ikke trykt i Sml., EU:T:2015:2), forkastede Retten den af Den Europæiske Unions Domstol rejste formalitetsindsigelse og udsatte afgørelsen om sagsomkostningerne.

8 Ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 17. februar 2015 iværksatte Den Europæiske Unions Domstol appel, registreret som sag C-71/15 P, til prøvelse af kendelsen af 6. januar 2015, Kendrion mod Den Europæiske Union (T-479/14, ikke trykt i Sml., EU:T:2015:2).

9 Ved kendelse af 2. marts 2015 udsatte formanden for Rettens Tredje Afdeling på anmodning af Den Europæiske Unions Domstol sagen indtil Domstolens afgørelse i sag C-71/15 P, Domstolen mod Kendrion.

10 Ved kendelse af 18. december 2015, Domstolen mod Kendrion (C-71/15 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2015:857), blev sagen slettet af Domstolens register.

11 Efter genoptagelse af sagens behandling i nærværende sag indgav Europa-Kommissionen ved processkrift indleveret til Rettens Justitskontor den 15. januar 2016 anmodning om at måtte intervenere til støtte for Den Europæiske Unions Domstols påstande.

12 Den 16. februar 2016 indgav Den Europæiske Unions Domstol svarskrift.

13 Den 17. februar 2016 henviste Retten nærværende sag til Tredje Udvidede Afdeling.

14 Den 2. marts 2016 traf Retten afgørelse om, at en yderligere udveksling af processkrifter ikke var nødvendig. I øvrigt opfordrede Retten inden for rammerne af foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse i procesreglementets artikel 89 Den Europæiske Unions Domstol til at oplyse, om den havde anmodet om og fået samtykke fra sagsøgeren og fra Kommissionen til at fremlægge visse dokumenter, som fremgik af bilagene til svarskriftet, og som vedrørte den sag, som førte til dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667) (herefter »sag T-54/06«).

15 Ved kendelse af 15. marts 2016, Kendrion mod Den Europæiske Union (T-479/14, ikke trykt i Sml., EU:T:2016:196), imødekom formanden for Rettens Tredje Udvidede Afdeling Kommissionens anmodning om at måtte intervenere til støtte for Den Europæiske Unions Domstols påstande og præciserede, at Kommissionen har de i artikel 116, stk. 6, i procesreglementet af 2. maj 1991 fastsatte rettigheder.

16 Den 18. marts 2016 besvarede Den Europæiske Unions Domstol det i præmis 14 nævnte spørgsmål. Domstolen anførte, at Retten principalt skulle fastslå, at Domstolen ikke havde pligt til at anmode om og opnå samtykke fra sagsøgeren og fra Kommissionen for at kunne fremlægge dokumenterne vedrørende sag T-54/06, og subsidiært, at sagsøgeren og Kommissionen stiltiende havde givet dette samtykke. Mere subsidiært anmodede Den Europæiske Unions Domstol om, at dens svar blev behandlet som en anmodning om foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, hvorved Retten skal anordne fremlæggelsen i nærværende sag af de dokumenter, der udgør sagsakterne i sag T-54/06, navnlig bilagene til svarskriftet.

17 Den 4. april 2016 besluttede formanden for Rettens Tredje Udvidede Afdeling for det første at fjerne de dokumenter, der fremgik af bilagene til svarskriftet i nærværende sag, og som vedrørte sag T-54/06, fra sagsakterne. Denne afgørelse var begrundet med henvisning til dels, at Den Europæiske Unions Domstol hverken havde anmodet om eller opnået samtykke fra parterne i sag T-54/06 til at fremlægge de omhandlede dokumenter, dels at Domstolen ikke havde anmodet om adgang til denne sags sagsakter i henhold til procesreglementets artikel 38, stk. 2. For det andet opfordrede formanden for Rettens Tredje Udvidede Afdeling i medfør af procesreglementets artikel 88, stk. 3, sagsøgeren til at fremsætte sine bemærkninger til den anmodning om foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, som Den Europæiske Unions Domstol havde fremsat mere subsidiært i det ovenfor i præmis 16 nævnte svar af 18. marts 2016.

18 Den 12. april 2016 svarede sagsøgeren, at Retten burde træffe afgørelse efter billighed under hensyntagen til begge parters interesser og de komplicerede processuelle forhold, som anmodningen fremsat af Den Europæiske Unions Domstol indebar.

19 Den 11. maj 2016 fastslog Retten, at sagens fremme og bilæggelse under hensyn til sagens genstand kræver, at sagsakterne i sag T-54/06 stilles til rådighed. Retten besluttede således inden for rammerne af foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse i procesreglementets artikel 89 at tilføje sagsakterne i sag T-54/06 til sagsakterne i nærværende sag.

20 Den 17. juni 2016 anmodede Den Europæiske Unions Domstol om at få tilstillet sagsakterne i sag T-54/06.

21 Den 28. juni 2016 anmodede Retten sagsøgeren om at fremlægge visse dokumenter og besvare et spørgsmål under den mundtlig forhandling.

22 Parterne har afgivet mundtlige indlæg og besvaret spørgsmål fra Retten i retsmødet den 20. juli 2016.

23 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Den Europæiske Union tilpligtes at betale 2 308 463,98 EUR for økonomisk skade eller i det mindste et beløb, som Retten finder passende.

— Den Europæiske Union tilpligtes principalt at betale erstatning for ikke-økonomisk skade på 11 050 000 EUR, subsidiært på 1 700 000 EUR, mere subsidiært i det mindste på et beløb, som parterne fastsætter i henhold til en af Retten fastsat fremgangsmåde eller, under alle omstændigheder, på et rimeligt beløb, som Retten selv fastsætter.

— For hvert af de tilkendte beløb tillægges morarenter fra den 26. november 2013 til den sats, som Retten finder passende.

— Den Europæiske Union tilpligtes at betale sagen omkostninger.

24 Den Europæiske Unions Domstol, støttet af Kommissionen, har nedlagt følgende påstande:

— Principalt frifindelse med hensyn til påstanden om erstatning for den angivelige økonomiske skade og afvisning af eller, under alle omstændigheder, frifindelse med hensyn til påstanden om erstatning for den angivelige ikke-økonomiske skade.

— Subsidiært frifindelse med hensyn til påstanden om erstatning af den angivelige økonomiske skade, og at sagsøgeren tilkendes erstatning for den angivelige ikke-økonomiske skade på maksimalt 5 000 EUR.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

## III. Retlige bemærkninger

### *A. Formaliteten*

25 Den Europæiske Unions Domstol har gjort gældende, at stævningen savner klarhed og tydelighed for så vidt angår arten og omfanget af den angivelige ikke-økonomiske skade. Beskrivelsen af den ikke-økonomiske skade er meget vag og beror på en forveksling mellem den økonomiske og ikke-økonomiske skade.

26 I henhold til artikel 21, første afsnit, i statutten for Domstolen, sammenholdt med artikel 53, første afsnit, i denne statut og artikel 44, stk. 1, litra c), i procesreglementet af 2. maj 1991 skal enhver stævning indeholde en angivelse af søgsmålets genstand og en kort fremstilling af søgsmålsgrundene. Disse angivelser skal være tilstrækkeligt klare og præcise til, at sagsøgte kan tilrettelægge sit forsvar, og Retten i givet fald på det således foreliggende grundlag kan tage stilling til sagen. Det er af retssikkerheds- og retsplejehensyn en forudsætning for, at søgsmålet kan antages til realitetsbehandling, at de væsentlige faktiske og retlige omstændigheder, søgsmålet støttes på, fremgår på en sammenhængende og forståelig måde af selve stævningen, i det mindste i summarisk form. For at opfylde disse krav skal en stævning, hvori der nedlægges påstand om betaling af erstatning for skade forvoldt af en EU-institution, nærmere bestemt indeholde oplysninger, der gør det muligt at identificere den adfærd, som sagsøgeren bebrejder institutionen, grundene til, at han antager, at der består en årsagsforbindelse mellem adfærden og den skade, han hævder at have lidt, samt karakteren og størrelsen af denne skade (jf. dom af 7.10.2015, Accorinti m.fl mod ECB, T-79/13, EU:T:2015:756, præmis 53 og den deri nævnte retspraksis).

27 I den foreliggende sag skal det for det første bemærkes, at sagsøgerens argumentation ganske vist er summarisk for så vidt angår arten af den ikke-økonomiske skade, som sagsøgeren angiver. Argumentationen forekommer imidlertid tilstrækkelig i lyset af de forklaringer og henvisninger, der forekommer i stævningen.

28 Dels har sagsøgeren bl.a. fremhævet, at denne er »et børsnoteret selskab, hvis udvikling opmærksomt følges, ikke udelukkende af selskabets ansatte, men tillige af pressen, investorer og selskabets kunder«. Sagsøgeren har anført, at selskabets ry har lidt unødig skade.

29 Dels har sagsøgeren i realiteten gjort gældende, at de yderligere år med usikkerhed har haft en negativ indvirkning på virksomhedens drift, investeringer, attraktivitet og strategi. Sagsøgeren har tilføjet, at denne usikkerhed ligeledes har forvoldt en personlig ikke-økonomisk skade hos de ansatte samt hos ledelsen, som har været udsat for et stort pres.

30 Endelig henhører den tvivl med hensyn til forholdet mellem den angivelig ikke-økonomiske skade og den eventuelle økonomiske skade, som Den Europæiske Unions Domstol gjorde opmærksom på, under bedømmelsen af realiteten af påstanden om erstatning for den angivelige ikke-økonomiske skade og navnlig af evalueringskriterierne og erstatningen for skaden.

31 Hvad for det andet angår omfanget af de angivelige ikke-økonomiske skader har sagsøgeren med rette anført, at de ikke-økonomiske skader, som sagsøgeren gør gældende, pr. definition ikke kan opgøres præcist. I øvrigt har sagsøgeren bemærket, at der skal tages hensyn til konteksten og dermed til sagens natur og den berørte virksomhed ved fastsættelsen af den angivelige ikke-økonomiske skade. Endelig har sagsøgeren opgjort skaden i henhold til en metode, hvis relevans henhører under bedømmelsen af sagens realitet.

32 Stævningen er således tilstrækkeligt klar og præcis, og sagsøgeren har fremlagt tilstrækkelige oplysninger til at vurdere karakteren og omfanget af den ikke-økonomiske skade. Disse oplysninger har således gjort det muligt for Den Europæiske Unions Domstol at tilrettelægge sit forsvar og sætter Retten i stand til at træffe afgørelse i nærværende sag.

33 På den baggrund bør den af Den Europæiske Unions Domstol rejste afvisningspåstand forkastes.

### *B. Realiteten*

34 I henhold til artikel 340, stk. 2, TEUF skal Unionen for så vidt angår ansvar uden for kontraktforhold i overensstemmelse med de almindelige retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, erstatte skader forvoldt af dets institutioner eller af dets ansatte under udøvelsen af deres hverv.

35 Ifølge fast retspraksis fremgår det af artikel 340, stk. 2, TEUF, at det er en forudsætning for Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold og gennemførelsen af kravet om erstatning for det lidte tab, at en række betingelser skal være opfyldt med hensyn til den retsstridige adfærd, der foreholdes institutionerne, den eventuelle skade samt årsagssammenhængen mellem denne adfærd og den hævdede skade (jf. bl.a. dom af 29.9.1982, Oleifici Mediterranei mod EØF, 26/81, EU:C:1982:318, præmis 16, og af 9.9.2008, FIAMM m.fl. mod Rådet og Kommissionen, C-120/06 P og C-121/06 P, EU:C:2008:476, præmis 106).

36 Så snart en af disse betingelser ikke er opfyldt, må sagsøgte frifindes i det hele, uden at det er nødvendigt at undersøge, om de øvrige betingelser for Unionens ansvar uden for kontrakt er opfyldt (dom af 14.10.1999, Atlanta mod Det Europæiske Fællesskab, C-104/97 P, EU:C:1999:498, præmis 65; jf. ligeledes i denne retning dom af 15.9.1994, KYDEP mod Rådet og Kommissionen, C-146/91, EU:C:1994:329, præmis 81). Desuden er Unionens retsinstanser ikke forpligtet til at undersøge disse

betingelser i en bestemt rækkefølge (dom af 18.3.2010, Trubowest Handel og Makarov mod Rådet og Kommissionen, C-419/08 P, EU:C:2010:147, præmis 42; jf. ligeledes i denne retning dom af 9.9.1999, Lucaccioni mod Kommissionen, C-257/98 P, EU:C:1999:402, præmis 13).

37 I nærværende sag har sagsøgeren for det første gjort gældende, at varigheden af proceduren i sag T-54/06 har tilsidesat kravet om, at retssager skal behandles inden for en rimelig tid (herefter »en rimelig sagsbehandlingstid«). For det andet har sagsøgeren gjort gældende, at denne tilsidesættelse har forvoldt selskabet skade, som skal erstattes.

### *1. Anbringendet om tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06*

38 Sagsøgeren har for det første gjort gældende, at Domstolen i dom af 26. november 2013, Kendrion mod Kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), fastslog, at betingelsen om, at der foreligger en tilstrækkelig karakteriseret tilsidesættelse af en retsregel, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder, var opfyldt for så vidt angår sagsbehandlingstiden i sag T-54/06. Det er derfor ikke nødvendigt at undersøge kriterierne for bedømmelsen af rimeligheden af sagsbehandlingstiden eller deres anvendelse i nærværende sag.

39 For det andet har sagsøgeren gjort gældende, at i sag T-54/06 var to år og seks måneder en passende sagsbehandlingstid, da Retten er en international instans, hvilket indebærer en vis kompleksitet, navnlig på grund af sprogordningen. I nærværende sag er der imidlertid ingen forhold, som kunne godtgøre en sagsbehandlingstid på mere end to år og seks måneder. I det omfang sagsbehandlingen i sag T-54/06 har varet fem år og ni måneder, har den oversteget en rimelig sagsbehandlingstid med tre år og tre måneder.

40 Heroverfor har Den Europæiske Unions Domstol gjort gældende, at sagsøgerens argumenter skal forkastes.

41 For det første har Domstolen bemærket, at det ifølge dom af 26. november 2013, Kendrion mod Kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), tilkommer Retten at træffe afgørelse i sager som den nærværende og at undersøge, om betingelserne for Unionens ansvar uden for kontrakt er opfyldte.

42 For det andet har sagsøgerens påstand, hvorefter sagsbehandlingen i sager vedrørende konkurrenceretten kun er rimelig, såfremt den ikke overskrider en periode på to år og seks måneder, ingen forbindelse med realiteten af sagsbehandlingen for Retten, således som det fremgår af den konstaterede gennemsnitlige sagsbehandlingstid mellem 2006 og 2015 i sådanne sager. Perioden mellem afslutningen af den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling i sag T-54/06 oversteg ligeledes kun med 16 måneder gennemsnittet for denne del af procedure, observeret mellem 2007 og 2010 i sager vedrørende konkurrenceretten.

43 For det tredje og fremfor alt bør den rimelige karakter af sagsbehandlingstiden vurderes på grundlag af omstændighederne i den enkelte sag, såsom en unormal lang passivitetsperiode. Den samlede sagsbehandlingstid og perioden mellem afslutning på den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling i sag T-54/06 er således begrundet i omfanget af sagerne, som vedrørte anvendelsen af konkurrenceretten, i den omstændighed, at der var blevet anlagt 15 parallelle sager på 6 forskellige sprog til prøvelse af beslutning K(2005) 4634 og i det flersprogede miljø, som Den Europæiske Unions domstol opererer i. I øvrigt burde der tages hensyn til, at dommerne har et tidsbegrænset mandat, og at et af medlemmerne i den afdeling, som havde fået tildelt sag T-54/06, var langtidssygemeldt.

44 Det skal herved fremhæves, at artikel 47, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder bestemmer, at »[e]nhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der forudgående er oprettet ved lov«.

45 En sådan ret, der var blevet fastslået før chartrets ikrafttræden som et almindeligt EU-retligt princip, finder anvendelse under et præjudicielt søgsmål til prøvelse af en kommissionsafgørelse (jf. dom af 16.7.2009, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, C-385/07 P, EU:C:2009:456, præmis 178 og den deri nævnte retspraksis).

46 Som Domstolen med rette fremhævede i dom af 26.11.2013, Kendrion mod Kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771), fremgår det af en nærmere undersøgelse af sagsakterne i sag T-54/06, at sagsbehandlingstiden i sag T-54/06, der udgjorde næsten fem år og ni måneder, ikke kan begrundes i sagens særlige omstændigheder.

47 For det første bemærkes, at sag T-54/06 vedrørte en sag om tilsidesættelse af konkurrencereglerne, og at det grundlæggende krav om retssikkerhed, som gælder for virksomhederne, og hensynet til at sikre, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes, ifølge retspraksis har stor betydning, ikke kun for selve sagsøgeren og selskabets konkurrenter, men også for udenforstående på grund af de mange personer, der er berørt heraf, og de involverede økonomiske interesser (dom af 16.7.2009, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, C-385/07 P, EU:C:2009:456, præmis 186).

48 For det andet må det fastslås, at der i sag T-54/06 gik næsten 3 år og 10 måneder, altså 46 måneder fra afslutningen af den skriftlige forhandling med Kommissionens indlevering af duplik den 19. februar 2007 til indledningen af den mundtlige forhandling den 30. november 2010.

49 I denne periode blev der navnlig foretaget en sammenfatning af parternes argumenter, fremme af sagerne, en analyse af sagens faktiske og retlige omstændigheder samt tilrettelæggelse af den mundtlige forhandling. Længden af denne periode afhænger således navnlig af sagens kompleksitet, parternes adfærd og opståede procedurespørgsmål.

50 For så vidt angår sagens kompleksitet bemærkes, at sag T-54/06 vedrørte et søgsmål anlagt til prøvelse af Kommissionens beslutning om en procedure efter artikel 101 TEUF.

51 Som det fremgår af sagsakterne i sag T-54/06, fremviser sagerne, som vedrører Kommissionens anvendelse af konkurrenceretten, en større grad af kompleksitet end andre sager, navnlig i betragtning af den anfægtede beslutnings længde, sagsakternes omfang og nødvendigheden af at foretage en grundig undersøgelse af mange komplekse faktuelle omstændigheder, som strækker sig i tid og rum.

52 Således udgør en sagsbehandlingstid på 15 måneder mellem afslutningen på den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlig forhandling i princippet en passende til behandlingstid for sager om anvendelse af konkurrenceretten, såsom sag T-54/06.

53 Endvidere er det nødvendigt at tage hensyn til den omstændighed, at der var anlagt adskillige søgsmål til prøvelse af beslutning K(2005) 4634.

54 Det er i princippet nødvendigt at behandle sager, som er blevet anlagt til prøvelse af den samme afgørelse, som Kommissionen har truffet under anvendelse af EU-konkurrenceretten, herunder når sagerne ikke er forbundne, parallelt. Den parallelle behandling er navnlig begrundet i sagernes sammenhæng og i nødvendigheden af at sikre en sammenhæng i analysen og besvarelsen af disse sager.

55 Den parallelle behandling af konnekse sager kan derfor begrunde en forlængelse på en måned for hver yderligere konneks sag af perioden mellem den skriftlige forhandlings afslutning og indledningen af den mundtlige forhandling.

56 Der blev således anlagt 15 søgsmål til prøvelse af beslutning K(2005) 4634. Dels frafaldt sagsøgeren imidlertid sit søgsmål til prøvelse af denne beslutning (kendelse af 6.7.2006, Cofira-Sac mod Kommissionen, T-43/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2006:192). Dels gav to søgsmål anlagt til prøvelse af beslutning K(2005) 4634 anledning til afsigelse af dom af 13. september 2010, Trioplast Wittenheim Kommissionen (T-26/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2010:387), og af 13. september 2010, Trioplast Industrier mod Kommissionen (T-40/06, EU:T:2010:388).

57 Under disse omstændigheder har behandlingen af de 12 øvrige sager anlagt til prøvelse af beslutning K(2005) 4634 begrundet en forlængelse på 11 måneder af sagsbehandlingstiden i sag T-54/06.

58 Følgelig var en sagsbehandlingstid på 26 måneder (15 måneder plus 11 måneder) mellem afslutningen på den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling passende til behandling af sag T-54/06.

59 Sagens faktuelle, juridiske og processuelle kompleksitet kan i nærværende tilfælde ikke begrunde en længere sagsbehandlingstid. Det skal herved bemærkes, at sagen i perioden mellem afslutningen på den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling i sag T-54/06 ikke blev afbrudt eller forsinket af, at Retten vedtog nogen form for foranstaltning med henblik på dennes tilrettelæggelse.

60 For så vidt angår parternes adfærd og opståede procedurespørgsmål i sag T-54/06 er perioden mellem afslutningen på den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling i sag T-54/06 på ingen måde blevet påvirket af en sådan adfærd eller sådanne opståede spørgsmål.

61 Under hensyn til omstændighederne i sag T-54/06 er den periode på 46 måneder, som er gået mellem afslutningen på den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling, en periode med ubegrundet passivitet på 20 måneder i denne sag.

62 For det tredje har undersøgelsen af sagsakterne i sag T-54/06 ikke afsløret omstændigheder, der gør det muligt at fastslå en periode med ubegrundet passivitet mellem dels indleveringen af stævningen og indleveringen af duplikken, dels indledningen af den mundtlige forhandling og afsigelsen af dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667).

63 Det følger heraf, at sagsbehandlingen i sag T-54/06, som blev afsluttet med afsigelse af dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667), har tilsidesat artikel 47, stk. 2, i chartret om grundlæggende rettigheder, idet den har overskredet en rimelig sagsbehandlingstid med 20 måneder, hvilket udgør en tilstrækkelig karakteriseret tilsidesættelse af en EU-retsregel, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder.

### *2. Den angivelige skade og årsagssammenhængen*

64 Ifølge fast retspraksis skal det tab, som påstås erstattet i et søgsmål vedrørende Unions ansvar uden for kontrakt, være faktisk og reelt, hvilket det påhviler sagsøgeren at godtgøre (jf. dom af 9.11.2006, Agraz m.fl. mod Kommissionen, C-243/05 P, EU:C:2006:708, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis). Det påhviler sidstnævnte at fremlægge beviser for eksistensen og omfanget af det tab, som selskabet påberåber sig (jf. dom af 16.9.1997, Blackspur DIY m.fl. mod Rådet og Kommissionen, C-362/95 P, EU:C:1997:401, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

65 Stadig ifølge fast retspraksis forudsætter betingelsen vedrørende årsagssammenhæng, som kræves efter artikel 340, stk. 2, TEUF, at der er en tilstrækkelig direkte årsagssammenhæng mellem institutionernes adfærd og tabet (dom af 18.3.2010, Trubowest Handel og Makarov mod Rådet og Kommissionen, C-419/08 P, EU:C:2010:147, præmis 53, og af 14.12.2005, Beamglow mod Parlamentet m.fl., T-383/00, EU:T:2005:453, præmis 193; jf. ligeledes i denne retning dom af 4.10.1979, Dumortier m.fl. mod Rådet,

64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 og 45/79, EU:C:1979:223, præmis 21). Det tilkommer sagsøgeren at føre bevis for årsagssammenhængen mellem den påberåbte adfærd og den angivelige skade (jf. dom af 30.9.1998, Coldiretti m.fl. mod Kommissionen, T-149/96, Sml., EU:T:1998:228, præmis 101 og den deri nævnte retspraksis).

66 I nærværende sag har sagsøgeren gjort gældende, at tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 har påført selskabet en økonomisk og ikke-økonomisk skade.

***a) Den angivelige økonomiske skade og årsagssammenhængen***

67 Sagsøgeren har gjort gældende, at selskabet har lidt en økonomisk skade, som består i yderligere finansielle omkostninger, som selskabet har skullet afholde i perioden mellem den 26. august 2010, hvor Domstolen skulle have afsagt sin dom, og den 26. november 2013, hvor Domstolen faktisk afsagde dom Kendrion mod Kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771). Disse omkostninger beløber sig til 2 308 463,98 EUR. Dette beløb er beregnet efter følgende metode. I første omgang skal omkostningerne til den bankgaranti, som skulle stilles for ikke øjeblikkeligt at skulle betale bøden i beslutning K(2005) 4634 (herefter »omkostningerne til bankgarantien«), lægges til de renter, som er blevet betalt på bøden (herefter »renter på bøden«). Dernæst skal de omkostninger, som sagsøgeren skulle have afholdt, hvis selskabet havde været forpligtet til at betale bøden den 26. august 2010, trækkes fra resultatet af denne addition.

68 Den Europæiske Unions Domstol er for det første af den opfattelse, at der ikke består en tilstrækkelig direkte årsagsforbindelse mellem dels den økonomiske skade, der udgøres af omkostningerne til bankgarantien og renterne af bøden, dels tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid. Denne økonomiske skade skyldes nemlig de valg, som sagsøgerne selv har truffet. Det kan endvidere ikke godtgøres, at der foreligger årsagsforbindelse alene ved at foretage en konstatering af, at sagsøgerne uden overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid ikke ville have befundet sig i en situation, hvor de var forpligtet til at betale omkostningerne til bankgarantien og renterne af bøden for den periode, der svarede til varigheden af denne overskridelse.

69 For det andet kan de renter, som sagsøgeren blev pålagt at betale, ikke kvalificeres som skade. Disse renter udgør modydelsen for den omstændighed, at Kommissionen ikke har kunnet råde over et beløb, som den var beføjet til, og at sagsøgeren ville få en uberettiget berigelse, såfremt selskabet blev tildelt en godtgørelse på et beløb svarende til disse renter. Subsidiært har Den Europæiske Unions Domstol gjort gældende, at tabellerne i stævningens bilag ikke beviser den økonomiske skade, som sagsøgeren skulle have lidt. Domstolen har præciseret, at eksistensen og omfanget af den økonomiske skade ikke kan bestemmes efter ret og rimelighed.

*1) Indledende bemærkninger*

70 Det skal bemærkes, at det fremgår af artikel 2 i beslutning K(2005) 4634, at den bøde, der blev pålagt ved denne beslutning, skulle betales inden for tre måneder efter, at der var givet meddelelse herom. Med henvisning til artikel 86 i Kommissionens forordning (EF, Euratom) nr. 2342/2002 af 23. december 2002 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning (EF, Euratom) nr. 1605/2002 om finansforordningen vedrørende De Europæiske Fællesskabers almindelige budget (EFT 2002, L 357, s. 1) var det i denne beslutnings artikel 2 bestemt, at der efter udløbet af denne frist på tre måneder automatisk ville blive pålagt renter til den rentesats, der er fastsat af ECB for dennes vigtigste refinansieringstransaktioner, den første arbejdsdag i den måned, hvor den nævnte beslutning blev vedtaget, forhøjet med 3,5 procentpoint, dvs. en sats på 5,56%.

71 I overensstemmelse med artikel 299, stk. 1, TEUF kunne beslutning K(2005) 4634 tvangsfuldbyrdes, idet denne beslutnings artikel 2 indebar en forpligtelse for sagsøgerne til at betale en pengeydelse. Den omstændighed, at der blev anlagt sag med påstand om annullation af denne beslutning i henhold til

artikel 263 TEUF, kan ikke rejse tvivl om, at den nævnte beslutning kunne tvangsfuldbyrdes, idet det følger af artikel 278 TEUF, at indbringelse af klager for Den Europæiske Unions Domstol ikke har opsættende virkning.

72 Ved skrivelse af 13. december 2005 gav Kommissionen sagsøgeren meddelelse om beslutning K(2005) 4634. Kommissionen oplyste i denne forbindelse, at der, hvis sagsøgerne anlagde sag ved Retten eller ved Domstolen, ikke ville blive iværksat fuldbyrdelsesskridt, så længe sagen var verserende, under forudsætning af, at to betingelser var opfyldt før datoen for udløbet af betalingsfristen. I henhold til artikel 86, stk. 5, i forordning nr. 2342/2002 indebar disse to betingelser for det første, at Kommissionens fordring skulle anses for rentebærende fra datoen for betalingsfristens udløb med en sats på 3,56%, og, for det andet, at der skulle stilles en for Kommissionen acceptabel bankgaranti, som skulle dække såvel gælden og renterne som forhøjelsen af gælden, inden den endelige betalingsdato.

73 Sagsøgeren besluttede ikke at betale den bøde, som selskabet var blevet pålagt, med det samme, og at stille en bankgaranti mod betaling af en rentesats på 3,56%.

74 Der skal på baggrund af disse bemærkninger foretages en undersøgelse af den angivelige økonomiske skade og den hævdede årsagssammenhæng mellem denne skade og tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06.

*2) Betaling af renter på bøden*

75 For det første skal det bemærkes, at det følger af artikel 299, stk. 1, TEUF, sammenholdt med artikel 278 TEUF, der er nævnt i præmis 71 ovenfor, at den bøde, der blev pålagt ved beslutning K(2005) 4634, var skyldig til Kommissionen, selv om der var anlagt sag med påstand om annullation af den nævnte beslutning. Renterne af bøden, der skulle betales med en rentesats på 3,56%, kan derfor ikke kvalificeres som morarenter.

76 For det andet skal det bemærkes, at sagsøgeren under proceduren i sag T-54/06 hverken betalte bøden eller morarenterne. Sagsøgeren har således under behandlingen af den nævnte sag haft rådighed over det beløb, der svarer til bødens størrelse, forhøjet med morarenter

77 Sagsøgeren har ikke fremlagt oplysninger, der gør det muligt at godtgøre, at det morarentebeløb, som senere blev betalt til Kommissionen, for den periode, der svarede til overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06, var større end den fordel, som sagsøgeren havde kunnet opnå, hvis selskabet havde haft rådighed over et beløb svarende til bødens størrelse, forhøjet med morarenter. Sagsøgeren har med andre ord ikke godtgjort, at renterne på bøden, der er påløbet i den periode, der svarer til overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid, var større end den fordel, som selskabet kunne have opnået ved ikke at betale bøden forhøjet med de renter, der forfaldt på den dato, hvor den rimelige sagsbehandlingstid blev tilsidesat, og de renter, der forfaldt i løbet af den periode, hvor denne tilsidesættelse varede.

78 Denne vurdering ændres ikke af den beregningsmetode, som sagsøgeren har foreslået, og som består i, at de finansieringsomkostninger, som selskabet skulle have afholdt som følge af bankfinansiering, hvis selskabet havde været forpligtet til at betale bøden den 26. august 2010, fratrækkes i beløbet for den angivelige skade.

79 I stævningen har sagsøgeren på intet tidspunkt gjort gældende eller, a fortiori, godtgjort, at selskabet var nødsaget til at søge tredjemands finansiering for at kunne betale den bøde, som var blevet pålagt ved beslutning K(2005) 4634.

80 Det følger heraf, at sagsøgeren ikke har godtgjort, at selskabet i den periode, der svarer til overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06, har lidt faktisk og reelt skade som følge af, at selskabet måtte betale morarenter af den ubetalte bøde. Påstanden om erstatning for den angivelige skade, der er lidt i den forbindelse, skal derfor forkastes, uden at det er nødvendigt at vurdere, om der foreligger den påberåbte årsagssammenhæng.

*3) Betaling af omkostninger til bankgaranti*

81 Hvad for det første angår skaden fremgår det af sagsakterne, at sagsøgeren stillede en bankgaranti og betalte omkostninger til bankgarantien i form af kvartalsgebyr i den periode, hvor sag T-54/06 var under behandling.

82 Det følger heraf, at sagsøgeren har godtgjort, at selskabet har lidt en faktisk og reel skade, som består i det tab, der er lidt som følge af, at selskabet måtte betale omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06.

83 Hvad for det andet angår årsagssammenhængen skal det først bemærkes, at hvis proceduren i sag T-54/06 ikke havde overskredet en rimelig sagsbehandlingstid, ville sagsøgeren ikke have været forpligtet til at betale omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarer til denne overskridelse.

84 Der foreligger således årsagsforbindelse mellem tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 og indtrædelsen af den skade, som sagsøgeren har lidt, og som består i det tab, som selskabet har lidt som følge af betalingen af omkostningerne til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid.

85 Det skal endvidere bemærkes, at den kritiserede adfærd ganske vist skal have været afgørende for skadens indtræden (kendelse af 31.3.2011 Mauerhofer mod Kommissionen, C-433/10 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2011:204, præmis 127, og dom af 10.5.2006, Galileo International Technology m.fl. mod Kommissionen, T-279/03, EU:T:2006:121, præmis 130; jf. ligeledes i denne retning dom af 18.3.2010, Trubowest Handel og Makarov mod Rådet og Kommissionen, C-419/08 P, EU:C:2010:147, præmis 61). Selv om institutionernes bidrag til det tab, der kræves erstattet, foreligger, kan det med andre ord være for fjernt som følge af andre personers ansvar, herunder i givet fald sagsøgerens (dom af 18.3.2010, Trubowest Handel og Makarov mod Rådet og Kommissionen, C-419/08 P, EU:C:2010:147, præmis 59, og kendelse af 31.3.2011, Mauerhofer mod Kommissionen, C-433/10 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2011:204, præmis 132).

86 Det er endvidere allerede blevet fastslået, at en angivelig skade, der bestod i omkostninger til en bankgaranti, der var afholdt af et selskab, som var blevet pålagt en bøde ved en kommissionsbeslutning, som Retten senere annullerede, ikke direkte var afledt af denne beslutnings retsstridighed, med den begrundelse, at denne skade var opstået på grund af dette selskabs egen beslutning om at stille en bankgaranti for ikke at opfylde sin forpligtelse til at betale bøden inden for den i den omtvistede beslutning fastsatte frist (jf. i denne retning dom af 21.4.2005, Holcim (Deutschland) mod Kommissionen, T-28/03, EU:T:2005:139, præmis 123, og kendelse af 12.12.2007, Atlantic Container Line m.fl. mod Kommissionen, T-113/04, ikke trykt i Sml., EU:T:2007:377, præmis 38).

87 I det foreliggende tilfælde skal det imidlertid for det første bemærkes, at på det tidspunkt, hvor sagsøgeren anlagde sit søgsmål i sag T-54/06, nemlig den 22. februar 2006, og på det tidspunkt, hvor selskabet stillede en bankgaranti, var tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid ikke mulig at forudse. Sagsøgeren kunne desuden med føje forvente, at sagen ville blive behandlet inden for en rimelig frist.

88 For det andet skete tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 efter sagsøgerens oprindelige beslutning om at stille en bankgaranti.

89 De faktiske omstændigheder i den foreliggende sag adskiller sig således væsentligt fra de omstændigheder, der blev konstateret i dom af 21. april 2005, Holcim (Deutschland) mod Kommissionen (T-28/03, EU:T:2005:139), og i kendelse af 12. december 2007, Atlantic Container Line m.fl. mod Kommissionen (T-113/04, ikke trykt i Sml., EU:T:2007:377), som er nævnt i præmis 86 ovenfor. Forbindelsen mellem overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 og betalingen af omkostningerne til bankgarantien i den periode, der svarer til denne overskridelse, er derfor i modsætning til, hvad Den Europæiske Unions Domstol har hævdet, ikke blevet afbrudt af sagsøgerens oprindelige beslutning om ikke at betale den bøde, der var blevet pålagt ved beslutning K(2005) 4634, med det samme og om at stille en bankgaranti.

90 Det følger heraf, at der foreligger en tilstrækkelig direkte årsagssammenhæng mellem tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 og den skade, som sagsøgeren har lidt som følge af, at selskabet måtte betale omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af den nævnte sagsbehandlingstid.

91 For det tredje har sagsøgeren har gjort gældende, at selskabet har lidt en økonomisk skade, som består i yderligere finansielle omkostninger, som selskabet har skullet afholde i perioden mellem den 26. august 2010 og den 26. november 2013, hvor Domstolen afsagde dom Kendrion mod Kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771) (jf. præmis 67 ovenfor).

92 Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren i sit søgsmål udelukkende har påberåbt sig en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06. Sagsøgeren har således ikke påberåbt sig en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid som følge af den samlede varighed af sagsbehandlingen i sag T-54/06 og den sag, der gav anledning til dom af 26. november 2013, Kendrion mod Kommissionen (C-50/12 P, EU:C:2013:771).

93 I det foreliggende tilfælde er det udelukkende blevet fastslået, at behandlingen af sag T-54/06 medførte en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid (jf. præmis 63 ovenfor).

94 Tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 blev således bragt til ophør med afsigelsen af dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667).

95 Sagsøgeren var således fra den 16. november 2011 i stand til at vurdere, dels om der var sket en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06, dels den skade, som sagsøgeren havde lidt, og som bestod i et tab, der var forvoldt som følge af, at selskabet havde måttet betale omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarede til overskridelsen af den nævnte sagsbehandlingstid.

96 I den appel, som sagsøgeren iværksatte den 26. januar 2012 til prøvelse af dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667), gjorde sagsøgeren gældende, at den urimeligt lange sagsbehandlingstid i sag T-54/06 havde haft bebyrdende økonomiske konsekvenser for selskabet, og nedlagde på dette grundlag påstand om nedsættelse af den bøde, som det var blevet pålagt.

97 Endelig blev beslutning K(2005) 4634, hvorved sagsøgeren blev pålagt en bøde, først endelig den 26. november 2013, og den af Kommissionen tilbudte mulighed for at stille en bankgaranti ophørte på denne dato som følge af, at sagsøgeren valgte at iværksætte appel til prøvelse af dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667).

98 Det følger heraf, at der ikke er en tilstrækkelig direkte årsagssammenhæng mellem den omstændighed, at omkostningerne til bankgarantien blev betalt efter afsigelsen af dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667), som bragte tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 til ophør, og denne tilsidesættelse, idet betalingen af disse omkostninger var resultatet af sagsøgerens egen selvstændige beslutning, som selskabet traf efter den nævnte tilsidesættelse, om ikke at betale bøden, om ikke at anmode om udsættelse af gennemførelsen af beslutning K(2005) 4634 og om at iværksætte appel til prøvelse af nævnte dom.

99 Det følger af samtlige de ovenstående betragtninger, at der er en tilstrækkelig direkte årsagssammenhæng mellem dels tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06, dels den skade, som sagsøgeren led før afsigelsen af dom 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667), og som består i betalingen af omkostningerne til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid.

*4) Vurderingen af den lidte økonomiske skade*

100 Det bemærkes for det første, at varigheden af proceduren i sag T-54/06 overskred en rimelig sagsbehandlingstid med 20 måneder i den nævnte sag (jf. præmis 63 ovenfor).

101 For det andet har sagsøgeren i stævningen angivet, at den økonomiske skade, som selskabet har lidt, består i »yderligere finansielle omkostninger, som selskabet har skullet afholde i den pågældende periode, nemlig perioden mellem den 26. august 2010 og den 26. november 2013« (jf. præmis 67 ovenfor). Desuden har sagsøgeren til støtte for sin erstatningspåstand fremlagt oplysninger om de omkostninger til bankgarantien, som selskabet har afholdt i denne periode.

102 Det krav om erstatning, som sagsøgeren har fremsat i forbindelse med den første påstand, må således i lyset af de i stævningen anførte grunde anses for at svare til betalingen af de omkostninger, der blev afholdt fra den 26. august 2010.

103 Det følger imidlertid af de regler, der regulerer rettergangsmåden ved Unionens retsinstanser, navnlig af artikel 21 i statutten for Den Europæiske Unions Domstol og artikel 44, stk. 1, i procesreglementet af 2. maj 1991, at tvisten fastlægges og afgrænses af parterne, og at Unionens retsinstanser ikke kan træffe afgørelse ud over, hvad der er gjort gældende (dom af 10.12.2013, Kommissionen mod Irland m.fl., C-272/12 P, EU:C:2013:812, præmis 27, og af 3.7.2014, Electrabel mod Kommissionen, C-84/13 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2014:2040, præmis 49).

104 Retten kan således ikke se bort fra sagsøgernes påstand og af egen drift beslutte at tildele erstatning for skade, der er lidt før den 26. august 2010, dvs. skade, der er lidt i en periode, der tidsmæssigt adskiller sig fra den periode, hvori sagsøgerne har hævdet at have lidt skade.

105 For det andet er der ikke en tilstrækkelig direkte årsagssammenhæng mellem de omkostninger til bankgarantien, som sagsøgeren betalte efter den 16. november 2011, og tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 (jf. præmis 98 ovenfor).

106 I det foreliggende tilfælde svarer den skade, der kan kræves erstattet, derfor til de omkostninger til bankgarantien, som sagsøgeren betalte i perioden fra den 26. august 2010 til den 16. november 2011.

107 For det tredje fremgår det af de af sagsøgeren fremlagte sagsakter, at omkostningerne til bankgarantien blev betalt kvartalsvis. Det fremgår endvidere af disse sagsakter, at sagsøgeren i perioden fra den 26. august 2010 til den 31. december 2011 betalte følgende omkostninger til bankgarantien:

| Periode | Omkostninger (EUR) |
|---|---|
| 26.8.2010-31.12.2010 | 175 709,87 |
| 31.12.2010-14.3.2011 | 81 382,15 |
| 14.3.2011-31.3.2011 | 18 983,87 |
| 31.3.2011-30.6.2011 | 102 533,99 |
| 30.6.2011-30.9.2011 | 104 603,82 |
| 30.9.2011-31.12.2011 | 105 555,48 |
| I alt | 588 769,18 |

108 Det følger heraf, at de omkostninger til bankgarantien, som sagsøgeren afholdt i perioden mellem den 26. august 2010 og den 16. november 2011, beløber sig til 588 769,18 EUR.

109 På baggrund af det ovenstående skal sagsøgeren tilkendes et beløb på 588 769,18 EUR i erstatning for den økonomiske skade, som tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 har forvoldt selskabet, og som består i betaling af yderligere omkostninger til bankgaranti.

### *b) Den angivelige ikke-økonomiske skade og den hævdede årsagssammenhæng*

110 Sagsøgeren har for det første gjort gældende, at der ifølge retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol består en fast, men afkræftelig formodning om, at en urimelig lang sagsbehandlingstid medfører en ikke-økonomisk skade. Desuden er sagsøgeren »et børsnoteret selskab, hvis udvikling opmærksomt følges, ikke udelukkende af selskabets ansatte, men tillige af pressen, investorer og selskabets kunder«. Sagsøgerens omdømme er således blevet krænket unødigt. Endelig har de yderligere år med usikkerhed haft en negativ indvirkning på virksomhedens ledelse, investeringer, attraktivitet og strategi. Endvidere har den langvarige usikkerhed forvoldt de ansatte såvel som medlemmerne af ledelsesorganerne i det sagsøgende selskab en personlig ikke-økonomisk skade.

111 For det andet har sagsøgeren fremhævet, at en præcis evaluering af den angivelige ikke-økonomiske skade er vanskelig som følge af skadens natur. Imidlertid lægger Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol vægt på vigtigheden af lignende sager, når den vurderer tabene. Den bedste reference i forhold til vurderingen af den ikke-økonomiske skade i det foreliggende tilfælde er således de sager, hvori Retten eller Domstolen har fastslået, at der forelå en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid, og som »rimelig erstatning« har nedsat den bøde, som var blevet pålagt ved en kommissionsafgørelse for at have tilsidesat EU-konkurrencereglerne.

112 Under disse omstændigheder har sagsøgeren principalt nedlagt påstand om en erstatning på 11 050 000 EUR for perioden mellem den 26. august 2010 og den 26. november 2013, hvilket svarer til en sats på 10% af den bøde, som selskabet blev pålagt ved beslutning K(2005) 4634, for hvert års forsinkelse. Subsidiært har sagsøgeren nedlagt påstand om en erstatning på 1 700 000 EUR, hvilket svarer til 5% af den bøde, som selskabet blev pålagt ved beslutning K(2005) 4634. Mere subsidiært har sagsøgeren nedlagt påstand om en erstatning, hvis størrelse fastsættes af parterne i overensstemmelse med Rettens anvisninger, eller endnu mere subsidiært en rimelig erstatning efter Rettens skøn.

113 Heroverfor har Den Europæiske Unions Domstol for det første gjort gældende, at sagsøgeren ikke har godtgjort en ikke-økonomisk skade. Domstolen har bemærket, at det tilkommer sagsøgeren at føre bevis for den skade, som selskabet har påberåbt. Den angivelige skade er imidlertid beskrevet yderst vagt, beror på en forveksling mellem den økonomiske og ikke-økonomiske skade og er ikke underbygget af det mindste bevis. Desuden kræver sagsøgeren erstatning med straffende formål.

114 For det andet har Den Europæiske Unions Domstol subsidiært anført, at sagsøgeren ikke har ført bevis for årsagssammenhængen mellem den angivelige ikke-økonomiske skade og den hævdede tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid. Den angivelige ikke-økonomiske skade er nemlig udelukkende en følge af, at sagsøgeren har tilsidesat konkurrencereglerne. Den angivelige urimelige sagsbehandlingstid har ikke forværret de ikke-økonomiske følger af, at Kommissionen har konstateret en tilsidesættelse, idet Retten har bekræftet denne tilsidesættelse og den pålagte bøde.

115 For det tredje har Den Europæiske Unions Domstol mere subsidiært gjort gældende, at den ikke-økonomiske skade, som kan kræves erstattet, opgøres til højst 5 000 EUR.

116 Der skal først foretages en vurdering af den ikke-økonomiske skade, som medlemmerne af ledelsesorganerne i det sagsøgende selskab og dets ansatte hævder at have lidt, og derefter den ikke-økonomiske skade, som sagsøgeren hævder selv at have lidt.

*1) De ikke-økonomiske skader, som medlemmerne af ledelsesorganerne og de ansatte i det sagsøgende selskab hævder at have lidt*

117 Det skal bemærkes, at påstandene i stævningen udelukkende vedrører sagsøgerens egne interesser og ikke de personlige interesser hos selskabets ledende personale eller ansatte. Sagsøgeren har i øvrigt ikke påberåbt sig, at der sket en rettighedsoverdragelse, eller at der foreligger et udtrykkeligt mandat, der bemyndiger dem til at nedlægge påstand om erstatning af de skader, som selskabets ledende personale og ansatte har lidt.

118 Påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som sagsøgerens ledende personale og ansatte angiveligt har lidt, kan derfor ikke antages til realitetsbehandling, fordi det ikke af sagsakterne fremgår, at det nævnte ledende personale og de ansatte havde bemyndiget sagsøgeren til at anlægge et erstatningssøgsmål på deres vegne (jf. i denne retning kendelse af 12.5.2010, CPEM mod Kommissionen, C-350/09 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2010:267, præmis 61, og dom af 30.6.2009, CPEM mod Kommissionen, T-444/07, EU:T:2009:227, præmis 39 og 40).

119 Det er under alle omstændigheder ikke godtgjort, at sagsøgerens ledende personale og ansatte har lidt skade. Dels har sagsøgeren nemlig fremsat anbringender, der har karakter af rene påstande, og har ikke fremlagt nogen konkrete oplysninger, der kan godtgøre, at selskabets ledende personale og ansatte skulle have oplevet en følelse af ængstelse og ubehag som følge af tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06. Dels har sagsøgeren ikke godtgjort, at selskabets ledende personale og ansatte har lidt en direkte personlig skade, der adskiller sig fra den skade, som sagsøgeren personligt har lidt.

120 Følgelig skal påstanden om erstatning af den ikke-økonomisk skade, som sagsøgerens ledende personale og ansatte har lidt, afvises og under alle omstændigheder forkastes som ugrundet.

*2) Den ikke-økonomiske skade, som sagsøgeren hævder at have lidt*

121 Det fremgår af retspraksis, at i det omfang sagsøgeren ikke har fremført nogen omstændighed, der gør det muligt at anse det for godtgjort, at selskabet har lidt en ikke-økonomisk eller immateriel skade, og at fastslå skadens omfang, påhviler det i det mindste sagsøgeren at bevise, at den adfærd, sagsøgeren har anfægtet, var så alvorlig, at den har påført sagsøgeren en sådan skade (jf. i denne retning dom af

16.7.2009, SELEX Sistemi Integrati mod Kommissionen, C-481/07 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2009:461, præmis 38, af 28.1.1999, BAI mod Kommissionen, T-230/95, EU:T:1999:11, præmis 39, og af 16.10.2014, Evropaïki Dynamiki mod Kommissionen, T-297/12, ikke trykt i Sml., EU:T:2014:888, præmis 31, 46 og 63).

122 Det bemærkes for det første, at sagsøgeren har påberåbt sig en krænkelse af sit omdømme, navnlig i forhold til investorer og selskabets kunder.

123 Sagsøgerens argumentation er imidlertid ikke understøttet af omstændigheder, som kan godtgøre, at tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid var så alvorlig, at den kunne have indflydelse på sagsøgerens omdømme i videre omfang end beslutning K(2005) 4634.

124 Under disse omstændigheder har sagsøgeren ikke godtgjort, at tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 kunne medføre en krænkelse af dennes omdømme.

125 I det foreliggende tilfælde er konstateringen i præmis 63 ovenfor af, at der er sket en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid, når der henses til genstanden for tilsidesættelsen og dennes grovhed, under alle omstændigheder tilstrækkelig til at erstatte den krænkelse af omdømmet, som sagsøgeren hævder at have været udsat for.

126 For det andet er den omstændighed, at sagsøgeren blev placeret i en usikker situation med hensyn til, om selskabet ville få medhold i sit søgsmål til prøvelse af beslutning K(2005) 4634, uløseligt forbundet med enhver retssag. Sagsøgeren var i øvrigt vidende om, at sag T-54/06 havde en vis grad af kompleksitet, og at denne kompleksitet var forbundet dels med antallet af sager, der løbende blev indbragt for Retten på forskellige processprog til prøvelse af beslutning K(2005) 4634, dels med den omstændighed, at denne ret var nødt til at foretage en grundig gennemgang af omfattende sagsakter, og navnlig behovet for at fastlægge de faktiske omstændigheder og foretage en materiel prøvelse vedrørende tvisten.

127 Varigheden af proceduren i sag T-54/06, som var på 5 år og 9 måneder, overskred imidlertid den forventede varighed, som sagsøgeren navnlig på tidspunktet for anlæggelsen af sit søgsmål havde kunnet forvente I øvrigt fremviser proceduren i sag T-54/06 en periode på 3 år og 10 måneder, som er gået mellem afslutningen på den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling. Disse perioder kan ikke på nogen måde begrundes med henvisning til vedtagelsen af foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, bevisoptagelse eller opståede procedurespørgsmål. Endelig har sagsøgeren ikke på nogen måde ved sin adfærd bidraget til forlængelse af sagsbehandlingen. Sagsøgeren har derimod i mindst to tilfælde tilkendegivet sine forventninger over for Retten og anmodet om en hastebehandling af sag T-54/06.

128 Under disse omstændigheder kunne tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 skabe en for sagsøgeren mere usikker situation end det, der normalt er forbundet med en retssag. Denne langvarige periode med usikkerhed har nødvendigvis påvirket planlægningen af de beslutninger, der skulle træffes, og driften af dette selskab og har derfor udgjort en ikke-økonomisk skade.

129 For det tredje kan den ikke-økonomiske skade, som sagsøgeren har lidt som følge af den langvarige periode med usikkerhed, som selskabet blev udsat for, under omstændighederne i det foreliggende tilfælde ikke fuldt ud erstattes ved konstateringen af, at der er sket en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid.

130 Det skal for det første bemærkes, at den erstatning, som sagsøgeren har nedlagt påstand om, og som er nævnt i præmis 112 ovenfor, har til formål at erstatte flere ikke-økonomiske skader, og navnlig en krænkelse af omdømmet, som ikke kan anses for godtgjort, og som under alle omstændigheder er blevet tilstrækkeligt erstattet ved konstateringen af, at der er sket en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid (jf. præmis 122-125 ovenfor).

131 For det andet har Domstolen fastslået, at Unionens retsinstanser, henset til behovet for at sikre de EU-retlige konkurrencereglers iagttagelse, ikke udelukkende på grund af en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid kan give sagsøgeren medhold i, at der kan rejses tvivl om den materielle rigtighed eller størrelsen af en bøde, når samtlige de anbringender, der er blevet gjort gældende til anfægtelse af konstateringerne vedrørende størrelsen af denne bøde og de former for adfærd, som pålægges en sanktion ved denne bøde, er blevet forkastet (dom af 26.11.2013, Kendrion mod Kommissionen, C-50/12 P, EU:C:2013:771, præmis 87; jf. ligeledes i denne retning dom af 16.7.2009, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen, C-385/07 P, EU:C:2009:456, præmis 194, og af 8.5.2014, Bolloré mod Kommissionen, C-414/12 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2014:301, præmis 105).

132 Det følger heraf, at en manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid ikke i forbindelse med behandlingen af et søgsmål, der er anlagt til prøvelse af en kommissionsafgørelse, som pålægger en virksomhed en bøde for overtrædelse af de EU-retlige konkurrenceregler, kan føre til en hel eller delvis ophævelse af den ved denne afgørelse pålagte bøde (dom af 26.11.2013, Groupe Gascogne mod Kommissionen, C-58/12 P, EU:C:2013:770, præmis 78, og af 26.11.2013, Kendrion mod Kommissionen, C-50/12 P, EU:C:2013:771, præmis 88; jf. ligeledes i denne retning dom af 8.5.2014, Bolloré mod Kommissionen, C-414/12 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2014:301, præmis 107).

133 En metode til beregning af erstatning for den ikke-økonomiske skade, som er blevet forvoldt ved en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid, og som består i at anvende en bestemt procentsats af den af Kommissionen pålagte bøde, ville imidlertid have til følge, at der rejses tvivl om denne bøde, selv om det ikke er godtgjort, at tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 har haft indflydelse på bødens størrelse.

134 Sagsøgerens påstande om nedsættelse af den bøde, der blev pålagt ved beslutning K(2005) 4634, som erstatning for den angivelige ikke-økonomiske skade skal derfor forkastes.

135 Når der for det tredje henses til den vurdering, der er foretaget i præmis 126-134 ovenfor, og navnlig til omfanget af tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid, sagsøgerens adfærd og de forventninger, som selskabet har givet udtryk for under sagsbehandlingen, behovet for at sikre de EU-retlige konkurrencereglers iagttagelse og effektiviteten af det foreliggende søgsmål, skal det derfor efter ret og billighed fastslås, at et beløb på 6 000 EUR til sagsøgeren udgør en tilstrækkelig erstatning af den skade, som selskabet har lidt som følge af den langvarige periode med usikkerhed, som selskabet befandt sig i i forbindelse med proceduren i sag T-54/06.

### *c) Renter*

136 Med sin tredje påstand har sagsøgeren nedlagt påstand om, at Retten skal tillægge morarenter, der beregnes fra den 26. november 2013, til det erstatningsbeløb, som Retten måtte tilkende selskabet.

137 Det fremgår af retspraksis, at forpligtelsen til at betale morarenter i princippet opstår den dag, hvor den dom, hvorved der fastslås en pligt til erstatning af skaden, afsiges (jf. i denne retning dom af 26.6.1990, Sofrimport mod Kommissionen, C-152/88, EU:C:1990:259, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis).

138 Ved fastsættelsen af morarentesatsen er det passende at tage hensyn til artikel 83, stk. 2, litra b), og artikel 111, stk. 4, litra a), i Kommissionens delegerede forordning (EU) nr. 1268/2012 af 29. oktober 2012 om gennemførelsesbestemmelser til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU, Euratom) nr. 966/2012 om de finansielle regler vedrørende Unionens almindelige budget (EUT 2012, L 362, s. 1). Det fremgår af disse bestemmelser, at rentesatsen for fordringer, som ikke er indfriet inden for den fastsatte frist, er den sats, som ECB anvender på sine vigtigste refinansieringstransaktioner den første kalenderdag i den måned, hvor fristen udløber, og som offentliggøres i *Den Europæiske Unions Tidende*, C-udgaven, forhøjet med tre og et halvt procentpoint.

139 Erstatningerne nævnt i præmis 109 og 135 ovenfor forhøjes med morarenter fra afsigelsen af den foreliggende dom, og indtil betaling sker.

140 Morarentesatsen er derfor den rentesats, som ECB fastsætter for sine vigtigste refinansieringstransaktioner, forhøjet med tre og et halvt procentpoint.

### *d) Konklusion vedrørende erstatnings- og rentebeløbene*

141 På baggrund af samtlige de ovenstående betragtninger skal det foreliggende søgsmål delvist tages til følge, for så vidt som der derved er nedlagt påstand om erstatning af den skade, som sagsøgeren har lidt som følge af tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06.

142 Den erstatning, som tilkommer sagsøgeren for den skade, som selskabet har lidt som følge af betaling af yderligere omkostninger til bankgarantien, beløber sig til 588 769,18 EUR.

143 Den erstatning, som tilkommer sagsøgeren for ikke-økonomisk skade, beløber sig til 6 000 EUR.

144 Erstatningerne nævnt i præmis 142 og 143 ovenfor forhøjes med morarenter på de vilkår, som er omhandlet i præmis 139 og 140 ovenfor.

145 I øvrigt frifindes Den Europæiske Unions Domstol.

## IV. Sagsomkostninger

146 Ifølge procesreglementets artikel 134, stk. 1, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Ved kendelse af 6. januar 2015, Kendrion mod Den Europæiske Union (T-479/14, ikke trykt i Sml., EU:T:2015:2), blev den af Den Europæiske Unions Domstol rejste formalitetsindsigelse forkastet, og afgørelsen om sagsomkostningerne blev udsat. Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, bør derfor tilpligtes at bære sine egne omkostninger og at betale de af sagsøgeren afholdte omkostninger vedrørende formalitetsindsigelsen, som gav anledning til kendelsen af 6. januar 2015, Kendrion mod Den Europæiske Union (T-479/14, ikke trykt i Sml., EU:T:2015:2).

147 Ifølge procesreglementets artikel 134, stk. 3, bærer hver part sine egne omkostninger, hvis parterne henholdsvis taber eller vinder på ét eller flere punkter. Retten kan dog, hvis dette efter omstændighederne findes begrundet, beslutte, at en part, ud over at bære sine egne omkostninger, skal betale en del af modpartens omkostninger.

148 Sagsøgeren har fået delvist medhold i sine påstande vedrørende realiteten. Sagsøgeren har imidlertid i vidt omfang tabt sagen for så vidt angår erstatningspåstanden. Under disse omstændigheder, og henset til sagens samtlige forhold, bør hver af parterne bære deres egne omkostninger.

149 Efter procesreglementets artikel 138, stk. 1, bærer medlemsstater og institutioner, der er indtrådt i en sag, deres egne omkostninger. Kommissionen bør derfor bære sine egne omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Tredje Udvidede Afdeling):

**1) Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, tilpligtes at betale en erstatning på 588 769,18 EUR til Kendrion NV for den økonomiske skade, som selskabet har lidt som følge af tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i den sag, som gav anledning til dom af 16. november 2011, Kendrion mod Kommissionen (T-54/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:667).**

**2) Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, tilpligtes at betale en erstatning på 6 000 EUR til Kendrion for den ikke-økonomiske skade, som selskabet har lidt som følge af tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06.**

**3) Erstatningerne i punkt 1) og 2) forhøjes med morarenter regnet fra denne doms afsigelse, indtil fuld betaling sker, med den rentesats, som er fastsat af Den Europæiske Centralbank (ECB) for de vigtigste refinansieringstransaktioner, forhøjet med 3,5 procentpoint.**

**4) I øvrigt frifindes Den Europæiske Unions Domstol.**

**5) Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, tilpligtes at bære sine egne omkostninger og at betale de af Kendrion afholdte omkostninger vedrørende den formalitetsindsigelse, som gav anledning til kendelsen af 6. januar 2015, Kendrion mod Den Europæiske Union (T-479/14, ikke trykt i Sml., EU:T:2015:2).**

**6) Kendrion og Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, bærer hver deres egne omkostninger vedrørende den sag, som har givet anledning til nærværende dom.**

**7) Europa-Kommissionen bærer sine egne omkostninger.**

Papasavvas Labucka Bieliūnas

Kreuschitz Forrester

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 1. februar 2017.

Underskrifter

# Indhold

I. Tvistens baggrund ..... 2

II. Retsforhandlinger og parternes påstande ..... 2

III. Retlige bemærkninger ..... 4

A. Formaliteten ..... 4

B. Realiteten ..... 5

1. Anbringendet om tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-54/06 ..... 6

2. Den angivelige skade og årsagssammenhængen ..... 8

a) Den angivelige økonomiske skade og årsagssammenhængen ..... 9

1) Indledende bemærkninger ..... 9

2) Betaling af renter på bøden ..... 10

3) Betaling af omkostninger til bankgaranti ..... 11

4) Vurderingen af den lidte økonomiske skade ..... 13

b) Den angivelige ikke-økonomiske skade og den hævdede årsagssammenhæng ..... 14

1) De ikke-økonomiske skader, som medlemmerne af ledelsesorganerne og de ansatte i det sagsøgende selskab hævder at have lidt ..... 15

2) Den ikke-økonomiske skade, som sagsøgeren hævder at have lidt ..... 15

c) Renter ..... 17

d) Konklusion vedrørende erstatnings- og rentebeløbene ..... 18

IV. Sagsomkostninger ..... 18